

TABEL CRONOLOGIC

- 1790 – *10 noiembrie* – Se naște Maria Nikolaevna Volkonskaia, mama scriitorului.
- 1794 – *26 iunie* – Se naște Nikolai Ilici Tolstoi, tatăl scriitorului.
- 1822 – Părinții scriitorului se căsătoresc.
- 1823 – Se naște Nikolai, fratele cel mai mare al scriitorului.
- 1826 – Vine pe lume Serghei, al doilea frate al lui Lev Nikolaevici.
- 1827 – Se naște Dmitri, al treilea frate al scriitorului.
- 1828 – *28 august (9 septembrie, după stil nou)* – Se naște la Iasnaia Poliana, în gubernia Tula, Lev Nikolaevici Tolstoi.
- 1830 – Maria Nikolaevna, mama scriitorului, moare la nașterea unei fetițe care îi va purta numele.
- 1836 – Întreaga familie se stabilește la Moscova, pentru a le da copiilor mai mari posibilitatea de a merge la școală.
- 1837 – Tatăl scriitorului moare la Tula.
- 1839 – Moare bunica lui Tolstoi, iar mătușa lui, Alexandra Ilinișna Osten-Saken, devine tutore al copiilor, care rămân însă în grija unei rude mai îndepărtate, Tatiana Alexandrovna Ergolskaia.
- 1841 – Moare Alexandra Ilinișna Osten-Saken, iar copiii Tolstoi trec sub tutela altei surori, din Kazan, a lui Nikolai Ilici, Pelagheia Ilinișna Iușkova. Copiii se mută la Kazan.
- 1844 – Lev Nikolaevici susține examenul de admitere la Universitatea din Kazan și este admis la filologie arabă și turcă; după un an, se transferă la Facultatea de Științe Juridice.

- 1847 – Începe să-și scrie jurnalul, renunțând la studiile universitare.
- 1848 – Se stabilește la Iasnaia Poliana.
- 1849 – *noiembrie* – Lucrează ca funcționar în Tula.
- 1850 – Face primele încercări literare, redactând *Copilăria*.
- 1851 – Lucrează la *Istoria zilei de ieri* și începe a doua redactare a *Copilăriei*.
- 1852 – Susține examenul pentru a fi admis iuncher, după care participă la lupte. Redactează a treia oară *Copilăria*, prima operă publicată de Tolstoi, în revista *Sovremennik*. Scrie povestirea *Incursiunea* și începe *Romanul unui moșier rus*. Definitivează *Incursiunea* și scrie poezii.
- 1853 – Participă la luptele din Caucaz. Începe romanul *Adolescența* și apoi *Cazacii*.
- 1854 – Este promovat sublocotenent, pentru participarea sa la luptele cu muntenii. Are însărcinări speciale pe lângă comandantul armatelor de artilerie, cu reședința la București, după care este trimis la statul-major al artileriei din Armata de Sud și participă la asediul Silistrei. Apoi este transferat în Armata din Crimeea și pleacă din București spre Sevastopol.
Apare *Adolescența* în revista *Sovremennik*.
- 1855 – Este detașat la bateria nr. 3 a brigăzii a XI-a de artilerie.
18 februarie – Moare țarul Nicolae I și îi urmează la tron Alexandru al II-lea, care dispune traducerea în limba franceză a povestirii *Sevastopolul în decembrie*.
Începe să scrie romanul *Tineretea*, termină povestirea *Tăierea pădurii* și scrie povestirile *Noapte de primăvară la Sevastopol* și *Sevastopolul în august*.
- 1856 – La începutul anului, pleacă la Oriol, ca să-l vadă pe Dmitri Nikolaevici, fratele său grav bolnav, care moare la scurtă vreme.
Apare *Viscolul* în revista *Sovremennik*.
Se încheie războiul Crimeei (1853-1856).
Termină povestirea *Doi husari*. Reia povestirea *Cazacii* și termină *Tineretea*. Apare *Copilăria* și reia *Adolescența*. La Moscova și Petersburg, frecventează câteva cercuri literare, unde citește fragmente din *Romanul unui moșier rus*.

decembrie – Reface *Tineretea*, iar ministrul adjunct al instrucțiunii cenzurează o parte a romanului.

1857 – Apar *Dimineața unui moșier* în „Otecestvennîe zapiski“ și *Tineretea* în *Sovremennik*; scrie povestirea *Albert*. Studiază limbile engleză și italiană și audiază cursuri la Sorbona. Călătorește în Franța, Elveția și Germania. Apare *Lucerna* în *Sovremennik* și scrie *Cazacii* și prima versiune a povestirii *Visul*.

1858 – Termină povestirea *Trei morți*, redactează povestirea *Albert*, care apare în același an în revista *Sovremennik* și continuă *Cazacii*. Călătorește la Moscova și vizitează familia Bers, familia viitoarei sale soții.

1859 – Apare povestirea *Trei morți*. Lucrează la povestirea *Fericirea în căsnicie*. Organizează și apoi ține lecții la școala din Iasnaia Poliana, pe care le continuă până în vara anului următor. Scrie lucrări de pedagogie, schițează ideea povestirilor *Idilă* și *Tihon și Malania*. Continuă lucrul la *Cazacii*.

20 septembrie – Moare, la Hyères, Nikolai Nikolaevici Tolstoi.

1861 – ianuarie – Rămâne o vreme la Paris, apoi pleacă la Londra, unde audiază conferințele lui Dickens despre educație. Ajunge la Bruxelles, unde rămâne până la sfârșitul lunii. Îl vizitează pe Proudhon.

Lucrează la povestirea *Polikușka*.

Deschide 12 școli sătești pe moșia lui.

Începe să scrie articolul *Școala din Iasnaia Poliana în lunile noiembrie și decembrie*.

1862 – Deschide a 21-a școală sătească.

Începe articolele *Despre însemnătatea instrucțiunii publice* și *Despre sarcinile pedagogiei*.

Are loc o perchezitie polițienească la Iasnaia Poliana, în absența lui Tolstoi, care îi trimite lui Alexandru al II-lea un protest scris în legătură cu aceasta.

23 septembrie – Se căsătorește cu Sofia Andreevna Bers, mutându-se apoi la Iasnaia Poliana.

Corectează *Cazacii* și *Polikușka*, scrie *Tihon și Malania* și începe povestirea *Doi tovarăși*.

- 1863 – Scrie povestirea *Holstomer* și începe comedia *O familie contaminată*, pe care o finalizează în februarie anul următor, dorind să fie pusă în scenă la Moscova.
 28 iunie – Se naște Serghei, primul fiu al lui Tolstoi.
- 1864 – Termină o parte a romanului *Anul 1805*.
 4 octombrie – Se naște Tatiana, prima fiică a lui Tolstoi.
- 1865 – Scrie partea a doua a romanului *Anul 1805*.
- 1866 – 22 mai – Se naște Ilia, cel de-al doilea fiu al lui Tolstoi.
 Scrie încă o variantă a comediei *Nihilistul*, care este prezentată în octombrie la Iasnaia Poliana. Este numit judecător de pace onorific.
 Studiază manuscrise masonice și lucrează la *Război și pace*.
- 1867 – Scrie prefața romanului *Război și pace*. Revista „Moskovskie vedomosti” anunță apariția primelor trei volume ale acestui roman.
- 1868 – septembrie – Face prima însemnare despre *Abecedar*.
- 1869 – Începe partea a șasea din *Război și pace*.
 20 mai – Se naște Alexei, cel de-al treilea fiu al scriitorului.
- 1870 – Îi citește pe Shakespeare, Goethe și Pușkin. Are ideea romanului *Anna Karenina* și schițează un roman despre epoca lui Petru cel Mare. Începe să studieze limba greacă.
- 1871 – 12 februarie – Se naște Maria, cea de-a doua fiică a scriitorului. Începe să scrie *Abecedarul*.
- 1872 – Citește cărți de fizică și astronomie. Reia romanul despre epoca lui Petru cel Mare și scrie *Prizonierul din Caucaz*. Se tipăresc primele trei cărți ale *Abecedarului*.
 13 iunie – Se naște Piotr, cel de-al patrulea fiu al scriitorului.
- 1873 – Lucrează la romanul despre epoca lui Petru I și la romanul *Anna Karenina*. Reface *Război și pace* pentru o nouă ediție. Apar *Operele contelui L.N. Tolstoi*, în opt părți, a treia ediție.
 noiembrie – Moare fiul său, Piotr.
- 1874 – Predă la tipar prima parte a romanului *Anna Karenina*.
 aprilie – Începe să scrie *Gramatica pentru școlile rurale*.
 Se naște Nikolai, cel de-al cincilea fiu al scriitorului.

- 1875 – Se tipărește *Noul abecedar*.
20 februarie – Moare fiul său, Nikolai.
- 1876 – Citește Pascal și face cunoștință cu P.I. Ceaikovski.
- 1877 – Termină romanul *Anna Karenina*. Cenzura aprobă doar publicarea separată a ultimei părți din *Anna Karenina*. Scrie articole despre religie și se documentează pentru un roman despre vremea țarului Nicolae I.
decembrie – Se naște Andrei, cel de-al șaselea fiu al său.
- 1878 – Citește despre răscoala decembristă și despre epoca țarului Nicolae I și lucrează la romanul *Decembriștii*.
- 1879 – Scrie o serie de lucrări pe teme religioase.
20 decembrie – Se naște Mihail, cel de-al șaptelea fiu al scriitorului.
- 1880 – Începe să scrie *Spovedania* și *Cercetarea teologiei dogmatice*, precum și traducerea comentată a Evangheliilor. Apar părți din *Operele contelui L.N. Tolstoi*, ediția a patra.
- 1881 – Scrie *Arhanghelul*, prima versiune a povestirii *Prin ce trăiesc oamenii?* și începe *Însemnările unui creștin*. Îl roagă în scris pe țarul Alexandru al III-lea să nu-i execute pe revoluționarii care i-au ucis tatăl. Moare Ivan Ilici Mecinikov; moartea sa îi va inspira lui Tolstoi povestirea *Moartea lui Ivan Ilici*.
31 octombrie – Se naște Alexei, al optulea fiu al scriitorului.
- 1882 – Predă spre publicare *Spovedania*. Citește din operele lui Balzac și studiază ebraica, deși este grav bolnav.
Poliția interzice apariția *Spovedaniei*.
- 1883 – Scrie tratatul *În ce constă credința mea?*
Citește romanul *Roșu și negru* de Stendhal.
- 1884 – Tratatul *În ce constă credința mea?* este respins de cenzură. Citește Confucius, Erasmus din Rotterdam și povestirile lui Șcedrin.
Lucrează la povestirea *Moartea lui Ivan Ilici*.
18 iunie – Se naște fiica lui Tolstoi, Alexandra.
Este ales membru de onoare al Universității din Kiev.
- 1885 – Cenzura interzice apariția tratatului *Ce-avem, așadar, de făcut?*

Traduce din limba greacă *Învățăturile celor doisprezece apostoli*. Scrie povestiri populare, continuă tratatul *Ce-avem...?* Lucrează la povestirile *Moartea lui Ivan Ilici* și *Holstomer* și citește câțiva filozofi greci.

1886 – Moare fiul său, Alexei.

Scrie legendele *Păcătosul care se căiește* și *Trei bătrâni* și primele două acte din *Puterea întunericului*. Pregătește volumul al XII-lea din a cincea ediție a *Operelor*. Scrie și reface de mai multe ori actul întâi din *Roadele învățaturii*.

Sinodul interzice *Spovedania* și *Cum am înțeles eu învățătura lui Hristos?*, incluse în volumul al XII-lea al ediției a cincea din *Opere*.

1887 – Apare *Puterea întunericului*, în ediția *Posrednik*. Lucrează la tratatul *Despre viață* și la *Sonata Kreutzer*.

Țarul interzice punerea în scenă a piesei *Puterea întunericului*.

Citește *Mănăstirea din Parma*. I se povestește un caz judiciar, care va constitui, ulterior, nucleul romanului *Învierea*. Un actor îi relatează o poveste auzită în tren, pe care o va folosi în *Sonata Kreutzer*.

1888 – Are loc prima reprezentație a *Puterii întunericului* la *Théâtre libre* din Paris. Cartea *Despre viață* este interzisă de cenzura clericală.

31 martie – Se naște Ivan (Vanecika), un alt fiu al lui Tolstoi.

Își reia *Jurnalul*.

1889 – Apare articolul *Sărbătoarea învățaturii*.

Îl citește pe Voltaire și *Fort comme la mort* de Maupassant.

Scrie un studiu despre artă, reia *Sonata Kreutzer* după doi ani, apoi face o nouă versiune a studiului despre artă și lucrează la *Roadele învățaturii*.

1890 – Începe *Povestirea lui Koni*, dă spre publicare *Sonata Kreutzer*, continuă *Roadele învățaturii* și lucrează la *Părintele Serghi*, la *Povestirea lui Koni*, al cărui titlu îl schimbă în *Învierea*, și la articolul despre neîmpotrivirea la rău.

Ministrul de interne interzice publicarea *Sonatei Kreutzer* în partea a XIII-a a *Operelor*.

Citește Kierkegaard, Dumas, Renan, Björnson, Ibsen, Rousseau, Coleridge.

Au loc primele reprezentații de amatori ale piesei *Roadele învățăturii*, la Tula și Țarskoe Selo.

- 1891 – Citește Montaigne, Diderot, Ibsen, Heine, Henry James, Platon și *Visul unui om ridicol* de Dostoievski.

Scrie mai departe la articolul despre neîmpotrivire și introducerea pentru povestirea *Mama*, și continuă lucrul la *Părintele Serghei*. Scrie un articol despre foamete. Cenzura oprește numărul revistei „Probleme de filozofie și psihologie“ în care se publică acest articol. Autoritățile interzic publicarea articolelor lui Tolstoi referitoare la foametea din Rusia.

Apare partea a XIII-a din *Opere*, incluzând *Sonata Kreutzer* și culegerea *Ajutor înfometaților*.

Dă în folosință 212 cantine pentru săraci.

- 1892 – *Daily Telegraph* publică articolul lui Tolstoi despre foamete. Ulterior, *Moskovskie vedomosti* declanșează o campanie furibundă împotriva lui Tolstoi.

Scrie prima dare de seamă despre ajutorul acordat înfometaților. Îi trimite lui Certkov studiul despre neîmpotrivire, care va fi intitulat ulterior *Împărăția lui Dumnezeu e în noi*.

Citește Kipling, *Madame Bovary* de Gustave Flaubert, *Jurnalul intim* al lui Amiel, *Faust* de Goethe, *Frații Karamazov* de Dostoievski și poezii de Baudelaire.

- 1893 – Finalizează tratatul *Împărăția lui Dumnezeu e în noi*, pe care l-a trimis în SUA, Germania și Franța, pentru a fi publicat. Apare în limba franceză *Împărăția lui Dumnezeu e în noi*.

Reia lucrul la povestirea *Cine are dreptate?* Lucrează intens la studiul *Religia și moralitatea*, scrie studiul *Creștinism și patriotism*, precum și *Trei parabole*.

- 1894 – Este ales membru de onoare al Societății de psihologie din Moscova.

Continuă studiul *Creștinism și patriotism*, începe lucrul la *Catehism* și la povestirea *Stăpân și slugă*. Revizuieste traducerea din Lao-Țzi.

Citește lucrări de estetică, *Parerga și Paralipomena* de Schopenhauer și *Les Demi-Vierges* de Marcel Prévost.

În timp ce ministrul de interne permite punerea în scenă a piesei *Roadele învățăturii*, cenzura interzice apariția separată a studiului *Religia și moralitatea*.

- 1895 – Încheie lucrul la povestirea *Stăpân și slugă*. Predă spre publicare *Trei parabole*. Scrie articolul *Visări fără sens*, referitor la discursul țarului Nicolae al II-lea din 17 ianuarie. Lucrează la *Povestirea lui Koni* și la romanul *Învierea*.
- 23 februarie – Moare fiul său, Ivan, la vârsta de șapte ani.
- Are loc prima reprezentare publică în Rusia a piesei *Puterea întunericului*, fiind ovaționat cu acest prilej.
- Citește *Aforismele și maximele* lui Schopenhauer.
- 1896 – Scrie drama *Și lumina în întuneric luminează*, reia lucrul la *Învierea*, continuă *Expunerea credinței*, începe *Scrisoarea către italieni*, lucrează la elaborarea *Scrisorii către liberali*, la articolul *Apropierea sfârșitului* și la un articol despre artă. Scrie ciorna articolului *Chartago delenda est*.
- Deși grav bolnav, citește mai multe lucrări despre artă.
- 1897 – Începe tratatul *Ce este arta?* și scrie Academiei Suedeze să nu-i acorde lui Premiul Nobel. Reface de mai multe ori povestirea *Hagi-Murad* și face primele referiri la intenția de a scrie o „dramă-comedie” (*Cadavrul viu*).
- Citește *Convorbirile lui Goethe cu Eckermann*.
- Îi trimite soției sale o scrisoare despre suferința provocată de pasiunea ei pentru pianistul Taneev.
- 1898 – Se documentează și regândește povestirea *Hagi-Murad*. Corectează *Ce este arta?* Finalizează articolul *Chartago delenda est*, lucrează la *Apel*, scrie un articol despre foamete și reia povestirea *Părintele Serghi*, după trei ani. Termină articolul *Două războaie*. Lucrează la romanul *Învierea*, pentru care se documentează, vizitând închisoarea din Orel.
- Citește Boccaccio.
- 1899 – Lucrează intens la finalizarea și corectarea romanului *Învierea*. În revista „Niva”, apar primele capitole din *Învierea*.
- Vizitează închisoarea Butirskaia. Este vizitat de Cehov, cu care poartă lungi discuții despre Gorki.
- Se lucrează la proiectul hotărârii Sinodului de a-l excomunica pe Tolstoi, care se îmbolnăvește grav.
- Elaborează o scrisoare despre cauzele războiului din Transvaal și alta despre minciuna bisericească în folosul claselor conducătoare.
- 1900 – Face cunoștință cu Gorki.

Scrie studiul *Sclavia timpului nostru* și articolul *Patriotismul și guvernul*. Începe să scrie piesa *Cadavrul viu* și articolul *Despre necredință*. Lucrează la câteva articole și la povestirea *Părintele Serghi*.

Studiază filozofia chineză și reia învățarea limbii olandeze. Citește tratate de psihologie, clasici chinezi în limba engleză și Nietzsche.

Apare Hotărârea Sfântului Sinod prin care se interzice înmormântarea religioasă a lui Tolstoi, în cazul că ar muri fără să se căiască.

Este asasinat Umberto, regele Italiei, iar Tolstoi scrie articolul *Să nu ucizi!* – care a apărut în presa străină.

Apar *Gânduri despre Dumnezeu*.

1901 – Sfântul Sinod îl excomunică pe Tolstoi din biserica pravoslavnică. Drept urmare, la Moscova, s-au organizat manifestații de simpatie față de scriitor.

Reia lucrul la povestirea *Hagi-Murad* și la apelul *Către poporul muncitor* și scrie articolul *Unicul mijloc*. Trimite apelul *Către țar și ajutoarele sale* lui Nicolae al II-lea, miniștrilor și marilor duci. Scrie *Răspuns Sinodului*, *Îndreptar pentru soldați* și *Îndreptar pentru ofițeri*. Începe studiul *Ce este religia și în ce constă esența ei*. Reia lucrul la povestirea *Hagi-Murad* și la articolul *Ce este religia...* Scrie articolul *Despre toleranța religioasă*.

Ministrul de interne ordonă să nu se permită nici o cuvântare publică sau manifestație, în cazul morții scriitorului.

1902 – Este vizitat de Cehov și Gorki.

Scrie apelul *Către poporul muncitor* și legenda *Distrugearea iadului și refacerea lui*. Termină povestirea *Hagi-Murad*, dar se decide să n-o publice antum.

La Teatrul de Artă din Moscova, are loc premiera piesei *Puterea întunericului*.

1903 – Alcătuiește culegerea *Gândurile oamenilor înțelepți pentru fiecare zi*. Începe *Amintirile*, lucrează la *Expunerea filosofică a vieții adevărate*, la studiul *Despre Shakespeare și despre dramă*, scrie apelul *Către oamenii politici și Fiica și tatăl*. Începe un alt studiu despre religie, reia lucrul la povestirea *Bancnota falsă* și schițează *Dumnezeiesc și omenesc*.

Apar culegerea *Gândurile oamenilor înțelepți...* și volumul XI din *Opere*.

Citește scrisorile lui Pușkin.

- 1904 – Lucrează la *Bancnota falsă*, începe alcătuirea culegerii *Cercul lecturilor* și își scrie în continuare *Amintirile*.
ianuarie – Izbucnește războiul ruso-japonez.
Începe un articol cu acest subiect, scrie articolele *Veniți-vă în fire!* și *Cine sunt eu?*, concepe planul continuării romanului *Învierea* și alcătuește *Cercul lecturilor*.
- 1905 – Scrie postfața nuvelei *Draga de ea* a lui Cehov, *Despre mișcarea socială din Rusia*, articolele *Bagheta verde*, *Păcatul cel mare* și *Guvernul, revoluționarii, poporul, Trei neadevăruri*, povestirea *Rugăciunea*, *Libertățile și libertatea* și *Însemnările postume ale starețului Fiodor Kuzmici*. Finalizează prefața la *Învățătura celor 12 apostoli* și începe articolul *Sfârșitul veacului*.
Face lecturi din Kant, Taine, Kuprin, Dickens.
- 1906 – Redactează câteva capitole din *Amintiri*, continuă povestirea *Pentru ce?*, scrie articolul *Însemnătatea revoluției ruse (Două căi)*, reface *Gândurile oamenilor înțelepți...* și *Cercul lecturilor*. Lucrează la *Singura rezolvare posibilă a problemei agrare* și la *O carte de religie pentru copii*. Începe alcătuirea culegerii *Noul cerc al lecturilor* și povestirea *Părintele Vasili (Ioann Sofoklov)*. Scrie articolul *Ce-avem, așadar, de făcut?* și povestirea *Ce am văzut în vis?*
Citește cărți despre Petru cel Mare.
- 1907 – Face lecturi din Montaigne, Plutarh, Homer, Whitman, Shaw, A. France, Marc Aureliu, Chamberlain.
Ține lecții pentru copiii din Iasnaia Poliana. Începe expunerea *Evangheliei pentru copii*.
Scrie *Cercul lecturilor pentru copii* și studiul *Cum înțelegem noi viața?*
Are conflicte cu soția lui, deoarece, din cauza plângerii acesteia, fuseseră arestați câțiva țărani.
- 1908 – Continuă studiul *Legea violenței și legea iubirii* și termină articolele *Nu pot să tac*, *Despre anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austria* și *Creștinismul și execuția*. Scrie povestirea *Nu există vinovați*.
Citește opera lui Vivekananda, *Spovedania* lui Gorki și dialogul *Despre religie* al lui Schopenhauer.
- 1909 – Începe povestirea *Ieromonahul Iliodor*, dialogurile *Înțelepciunea copiilor* și articolul *Revoluția e inevitabilă*. Scrie articolele *Unica poruncă* și

Anarhismul și povestirea *Nu-s pe lume vinovați*. Redactează *Scrisoarea către o poloneză*, dialogul *Voiajorul și țăranul*, *Cântece în sat* și *Încă o dată despre știință*. De asemenea, își redactează de mai multe ori testamentul.

Organele judecătorești din Petersburg dispun distrugerea broșurii cu studiul *Însemnătatea revoluției ruse* al lui Tolstoi, iar broșura *Despre război*, cuprinzând prefața lui Tolstoi la *Amintirile din Sevastopol* ale lui Eršov, este confiscată.

Citește *Amintiri din casa morților* și alte opere de Dostoievski, scrieri de Lao-Tzî, Confucius, Kant, Gorki, Maupassant și Sterne.

1910 – Scrie trilogia *Trei zile la țară* (în care include și *Visul*), povestirile *Hodînka* și *Drumul vieții*, o prefață la o carte despre Buddha și un basm. Redactează mai multe scrisori despre vegetarianism, despre sinucidere și despre revoluționari.

Vizitează câteva spitale de psihiatrie, unde discută cu bolnavii și medicii.

Citește biografia lui Gandhi, precum și lucrări de Masaryk, Montaigne, La Rochefoucauld, Pascal, Maupassant, Gogol, Rozanov, Soloviov, Schopenhauer, Dostoievski (*Frații Karamazov*) ș.a.

De asemenea, se ocupă de Biblioteca populară din Iasnaia Poliana.

Soția lui, Sofia Andreevna, face crize de isterie, simulând sinuciderea, iar Tolstoi se simte tot mai slăbit. Deoarece îi tot răvășește hârtiile, scriitorul hotărăște să plece din localitate și îi lasă soției o scrisoare de adio, după 48 de ani de căsnicie. Sofia Andreevna încearcă să se sinucidă, aruncându-se într-un heleșteu.

Tolstoi se îmbolnăvește de pneumonie și își întrerupe drumul în halta Astapovo, fiind găzduit în casa șefului de gară. Refuză să-și vadă soția, iar în noaptea de 3-4 noiembrie începe să delireze.

Arhiereul din Riazan interzice oficierea slujbei religioase în cazul morții lui Tolstoi, iar doi trimiși ai bisericii încearcă să-l vadă pe bolnav, pentru a-l converti, dar fiica acestuia, A.L. Tolstaia, îi împiedică să ajungă la el.

Pe data de 6 noiembrie, la ora 2 noaptea, Tolstoi rostește ultimele sale cuvinte: „Adevărul... Iubesc multe... Ei, cum...”

În dimineața de 7 noiembrie, Tolstoi face un atac de cord și moare.

PARTEA ÎNTÂI

I

*Eh, bien, mon prince, Gènes et Lucques ne sont plus que des apanages, des moșii de la famille Buonaparte. Non, je vous prévien que si vous ne me dites pas que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocités de cet Antichrist (ma parole, j'y crois) – je ne vous connais plus, vous n'êtes plus mon ami, vous n'êtes plus robul meu credincios, comme vous dites.*¹ Dar, mai întâi, bună seara, bună seara! *Je vois que je vous fais peur.*² Ia, te rog, loc și să stăm puțin de vorbă.

Cu aceste cuvinte îl întâmpina, în iulie 1805, bine cunoscuta Anna Pavlovna Scherer, doamna de onoare și confidenta împărătesei Maria Feodorovna, pe marele demnitar, prințul Vasili, sosit cel dintâi la serata pe care ea o dădea. Anna Pavlovna tușea de câteva zile: avea *gripă*, după cum spunea ea („gripă“ era pe atunci un termen nou, folosit numai de puțină lume). În invitațiile trimise de dimineață printr-un lacheu în livrea roșie scrisese pentru toți, fără deosebire:

*„Si vous n'avez rien de mieux à faire, M. le comte (sau mon prince), et si la perspective de passer la soirée chez une pauvre malade ne vous effraye pas trop, je serai charmée de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Annette Scherer.”*³

— *Dieu, quelle virulente sortie!*⁴ exclamă prințul intrând, fără să pară cătuși de puțin intimidat de o asemenea primire, cu o expresie senină pe

¹ Ei bine, prințe, Genova și Lucca nu mai sunt altceva decât niște domenii, niște moșii ale familiei Bonaparte. Să știi, te previn că dacă nici acum nu-mi spui că o să fie război, dacă tot mai îndrăznești să atenuezi toate infamiile, toate atrocitățile acestui Antichrist (zău, cred că e un Antichrist) – nu te mai cunosc, nu mai ești prietenul meu, nu mai ești robul meu credincios, cum îți place să spui.

² Văd că te-am înfricoșat.

³ Dacă n-aveți altceva mai bun de făcut, domnule conte (sau prințe) și dacă perspectiva de a vă petrece seara cu o biată bolnavă nu vă sperie prea tare, voi fi încântată să vă văd la mine între orele 7 și 10. Annette Scherer.

⁴ Dumnezeuule, ce izbucnire înverșunată!

obrazul lătăreț, sigur de sine în strălucitoarea lui uniformă de curtean, cu fireturi, cu decorații pe piept, pantofi și ciorapi de mătase.

Vorbea franceza aleasă în care bunicii noștri nu numai că se exprimau, dar în care și gândeau, și o rostea cu acele intonații molcome, cu nuanțe de condescendență caracteristice oamenilor cu vază, îmbătrâniți pe lângă Curte și în înalta societate. Pași spre Anna Pavlovna, îi sărută mâna, își întinse chelia parfumată și lucioasă ca să i-o sărute, apoi se așează tacticos pe canapea.

— *Avant tout, dites-moi comment vous allez, chère amie?*¹ Liniștește-mă, rosti el fără să-și schimbe tonul care, sub etichetă și compasiune, ascundea indiferență și chiar ironie.

— Cum poți fi sănătos când sufletește nu faci decât să te zbuțuiești? E oare cu puțință ca un om simțitor să rămână nepăsător în zilele noastre? zise Anna Pavlovna. Rămâi, sper, toată seara la mine, nu?

— Dar recepția ambasadorului Angliei? Azi e miercuri! Trebuie să fac act de prezență, răspunse prințul. Va trece fiică-mea pe-aici ca să mă ia.

— Credeam că recepția de astăzi s-a amânat. *Je vous avoue que toutes ces fêtes et tous ces feux d'artifice commencent à devenir insipides.*²

— Dacă s-ar fi știut că dorești aceasta, recepția ar fi fost amânată, rosti prințul ca un automat, spunând din obișnuință lucruri pe care nici măcar n-avea pretenția să le creadă cineva.

— *Ne me tourmentez pas. Eh bien, qu'a-t-on décidé par rapport à la dépêche de Novosilzoff? Vous savez tout.*³

— Cum să-ți spun? răspunse prințul pe un ton rece și plictisit. *Qu'a-t-on décidé? On a décidé que Buonaparte a brûlé ses vaisseaux et je crois que nous sommes en train de brûler les nôtres.*⁴

Prințul Vasili vorbea totdeauna alene, cum rostesc actorii un rol dintr-o piesă învechită. Anna Pavlovna Scherer, dimpotrivă, în ciuda celor patruzeci de ani ai săi, era plină de vioiciune și de elan.

De altfel, își datora faima ei în societate pasiunii cu care discuta întotdeauna; uneori, trebuia să pară entuziastă chiar și când nu era dispusă la asta, pentru a nu înșela așteptările celor care o cunoșteau. Zâmbetul reținut ce

¹ Înainte de toate, spune-mi cum te simți, scumpă prietenă?

² Îți mărturisesc că toate aceste serbări și toate aceste focuri de artificii încep să devină plictisitoare.

³ Nu mă chinui. Dar, ia spune-mi, la ce concluzie s-a ajuns în legătură cu telegrama lui Novosilțov? Dumneata le știi pe toate.

⁴ La ce concluzie s-a ajuns? La concluzia că Bonaparte și-a tăiat toate punțile și cred că și noi suntem pe cale de a ni le tăia pe ale noastre.

flutura neconținut pe fața Annei Pavlovna, deși nepotrivit cu trăsăturile ei de femeie trecută, arăta, întocmai ca la copiii răsfățați, conștiința limpede a acestui cusur plin de farmec, de care ea nu voia, nu putea și nici nu găsea cu cale să se dezbrace.

În toiul acestei discuții politice, Anna Pavlovna se înflăcăra.

— Ah, nu-mi vorbi de Austria! Poate nu înțeleg eu nimic, dar Austria n-a dorit niciodată și nu dorește nici azi războiul. Ea ne trădează. Rusia, ea singură, trebuie să fie salvatoarea Europei! Binefăcătorul nostru cunoaște înalta sa chemare și-i va fi credincios. E singurul lucru în care cred! Bunului și minunatului nostru suveran îi revine acest măreț rol în lume; și el e așa de virtuos și de mărinimos, încât Dumnezeu nu-l va părăsi și-l va ajuta să-și împlinească menirea de a strivi hidra revoluției, întruchipată de acest ucigaș și scelerat, și care în clipa de față e și mai înspăimântătoare. Noi va trebui să răscumpărăm singuri sângele celui nevinovat. În cine, mă rog, ne putem pune nădejdea?... Anglia, cu spiritul ei negustoresc, nu va înțelege și, de altfel, nici nu e în stare să înțeleagă toată măreția suflatească a împăratului Alexandru. Ea a refuzat să părăsească Malta. Vrea să găsească, caută un gând ascuns în acțiunile noastre. Ce i-au răspuns ei lui Novosilțov?... Nimic. N-au înțeles și nu pot înțelege spiritul de abnegație al împăratului nostru, care nu vrea nimic pentru el însuși și vrea totul pentru binele omenirii. Și ce-au făgăduit, mă rog? Nimic. Dar nici cât au făgăduit n-au să facă! Iar Prusia, ea a și declarat că Bonaparte e de neînving și că Europa întreagă n-are nici o putere în fața lui... Eu nu cred nici o vorbă din tot ce îndrugă Hardenberg și nici Haugwitz. *Cette fameuse neutralité prussienne, ce n'est qu'un piège.*¹ Nu cred decât în Dumnezeu și în destinul sublim al iubitului nostru împărat. El va salva Europa!...

Se opri deodată și pe chipul ei se ivi un zâmbet de ironie la adresa propriei sale înflăcăări.

— Sunt încredințat, zise prințul zâmbind, că, dacă în locul simpaticului nostru Wintzengerode ai fi fost trimisă dumneata, ai fi smuls consimțământul regelui prusac. Ești atât de elocventă! Îmi dai un ceai?

— Numai decît. *À propos*, adăugă ea, domolindu-se iarăși, voi avea astăzi la mine doi oameni deosebit de interesanți, *le vicomte de Mortemart, il est allié aux Montmorency par les Rohans*², una din cele mai bune familii ale Franței. Este unul din emigranții de seamă, dintre cei autentici. Și apoi, *l'abbé Morio*...³ Îl cunoști? E un spirit profund. Știi c-a fost primit de suveran?...

¹ Faimoasa neutralitate prusacă nu e decât o capcană.

² Apropo... Viconte de Mortemart, înrudit cu familia Montmorency prin Rohani...

³ Abatele Morio...

— A! Voi fi foarte fericit să-l cunosc, zise prințul. Dar spune-mi, adăugă el, ca și cum și-ar fi adus întâmplător aminte de un lucru fără nici o însemnătate, când, de fapt, întrebarea aceasta era principalul scop al vizitei sale, e adevărat că *l'impératrice-mère*¹ dorește numirea baronului Funke în postul de prim-secretar al ambasadei din Viena? *C'est un pauvre sire, ce baron, à ce qu'il paraît.*² Prințul Vasili râvnea să-și vadă fiul în postul acesta, în care alții stăruiau, prin împărăteasa Maria Feodorovna, să-l numească pe baron.

Anna Pavlovna își ascunse ochii sub pleoapele lăsate în jos, în semn că nici ea, nici altcineva, oricine ar fi, nu e în măsură să judece un lucru care îi convine sau îi e pe plac împărătesei.

— *Monsieur le baron de Funke a été recommandé a l'impératrice-mère par sa soeur*³, atât își îngădui ea să răspundă, cu glas mohorât și rece.

În clipa când rosti numele împărătesei, chipul Annei Pavlovna căpătă o expresie de sincer și adânc devotament și respect, îmbinat cu o tristețe care i se citea pe față de fiecare dată când aducea vorba despre înalta ei protectoare. Mai spuse că Maiestatea Sa a binevoit să arate *beaucoup d'estime*⁴ baronului Funke și din nou privirea i se învălui într-un nor de tristețe.

Prințul tăcu, nepăsător. Anna Pavlovna, cu prezența de spirit și cu îndemânarea ei de femeie și de curteană, care-i erau caracteristice, vrând să-l și înțepe puțin pe prinț pentru cutezanța de a fi vorbit astfel pe seama unei persoane recomandate împărătesei și, în același timp, să-l și consoleze, schimbă vorba:

— *Mais, à propos de votre famille*⁵, zise ea. Știi că fiica dumitale, de când a început să iasă în lume, *fait les délices de tout le monde. On la trouve belle comme le jour.*⁶

Prințul se înclină în semn de respect și recunoștință.

— Adeseori mă gândesc, continuă Anna Pavlovna după o clipă de tăcere, apropiindu-se cu scaunul de prinț și zâmbindu-i cu prietenie, ca și cum prin asta ar fi vrut să arate că discuția cu subiect politic și monden era încheiată și că puteau trece la chestiuni familiale, mă gândesc cât de nedrept e împărțit câteodată norocul în viață. De ce ți-a dăruit soarta doi copii atât de buni (nu vorbesc de Anatol, fiul dumitale cel mic, pe care nu-l iubesc, hotărî ea, fără drept de apel, ridicând din sprâncene), doi copii atât de adorabili? Iar

¹ ...împărăteasa-mamă...

² E un biet nevolnic, baronul, pe cât se pare.

³ Domnul baron Funke a fost recomandat împărătesei-mamă de către sora sa...

⁴ ...multă prețuire...

⁵ Dar, apropo de familia dumitale...

⁶ Încântă pe toată lumea. Toți o găsesc frumoasă ca lumina zilei.

dumneata, la drept vorbind, îi prețuiești mai puțin decât oricine și de aceea nici nu ești vrednic de ei!

Și pe chip îi apăru nelipsitul zâmbet entuziast.

— *Que voulez-vous? Lavater aurait dit que je n'ai pas la bosse de la paternité*¹, spuse prințul.

— Lasă gluma! Aveam de gând să stau de vorbă cu dumneata cu toată seriozitatea. Știi, sunt nemulțumită de fiul dumitale cel mic. Între noi fie spus (fața ei luă din nou o expresie de întristare), s-a vorbit despre dânsul la Maiestatea Sa și ai fost compătimit...

Prințul Vasili nu răspunse, dar ea aștepta tăcută, privindu-l cu înțeles. El se posomorî.

— Ce pot să fac? vorbi el în cele din urmă. Știi doar că am făcut pentru educația lor tot ce poate face un tată, dar amândoi au ieșit *des imbéciles*². Ippolit, la urma urmei, e un prost liniștit, iar Anatol, un prost neastâmpărat. Asta-i toată deosebirea, zise el și zâmbi mai afectat și mai nefiresc ca de obicei, din care pricină zbârciturile adâncite în jurul gurii îi dădură o expresie antipatică, neașteptată, de vulgaritate.

— Mă întreb de ce le mai dă Dumnezeu copii unor oameni ca dumneata?... Dacă n-ai fi tată, n-aș avea nimic să-ți reproșez, zise Anna Pavlovna ridicându-și privirea, dusă pe gânduri.

— *Je suis votre*³ rob credincios, *et à vous seule je puis l'avouer*. Copiii mei, *ce sont les entraves de mon existence*.⁴ Asta o fi crucea mea. Așa socotesc eu. *Que voulez-vous?*⁵ și tăcu, arătându-și printr-un gest resemnarea în fața cruzimii destinului.

Anna Pavlovna tot pe gânduri stătea.

— Nu ți-ai zis niciodată că trebuie să-ți însori fiul rătăcit, pe Anatol al dumitale? Se spune, urmă ea, că fetele bătrâne *ont la manie des mariages*⁶. Eu nu-mi simt însă această slăbiciune, dar am în vedere o *petite personne*⁷, care e tare nefericită lângă tatăl ei, *une parente à nous, une princesse*⁸ Bolkonskaia.

¹ Ce să-i faci? Lavater ar fi spus că n-am bosa paternității...

² ...niște dobitoci...

³ Sunt al dumitale...

⁴ ...și numai dumitale pot să-ți mărturisesc... sunt povara vieții mele...

⁵ Ce să-i faci?

⁶ ...au mania peștitului.

⁷ ...o tânără...

⁸ ...o rudă de-a noastră, o prințesă...

Prințul Vasili nu răspunse nici un cuvânt, dar cu puterea de pătrundere rapidă a oamenilor de lume, arătă printr-o simplă mișcare a capului că a luat cunoștință de aceste lămuriri.

— Nu știi poate că acest Anatol mă costă patruzeci de mii de ruble pe an? zise el, neputând pesemne să-și oprească șuvoiul gândurilor amare. Și după o tăcere:

— Ce are să se întâmple peste cinci ani dacă lucrurile vor merge tot așa? *Voilà l'avantage d'être père!*¹ E bogată prințesa dumitale?

— Tatăl ei e strașnic de bogat și grozav de zgârcit. Trăiește la țară. Știi, faimosul prinț Bolkonski, pus în retragere încă de pe timpul domniei răposatului împărat și poreclit „regele Prusiei“. Foarte deștept om, dar plin de ciudățenii și cu un caracter nesuferit. *La pauvre petite est malheureuse comme les pierres.*² Are și un frate, cel care s-a însurat nu de mult cu *Lise Meinen*; e aghiotantul lui Kutuzov. Vine și el astă-seară aici.

— *Ecoutez, chère Annette*³, spuse prințul Vasili, apucând deodată mâna celei cu care vorbea și trăgându-i-o în jos, fără nici un rost. *Arrangez-moi cette affaire et je suis votre*⁴ cel mai credincios rob, *à tout jamais* („rop“, *comme mon vâtaf m'écrit des*⁵ dări de seamă: r-ô-p, cu p). Fata e de familie bună și e bogată. Asta-i tot ce-mi trebuie!

Și, cu mișcările libere, familiare și grațioase, care-i erau caracteristice, luă mâna doamnei de onoare, i-o sărută, i-o scutură ușor și apoi se răsturnă pe speteaza jilțului privind în altă parte.

— *Attendez*, spuse Anna Pavlovna, chibzuind. Chiar în astă-seară am să vorbesc cu *Lise (la femme du jeune Bolkonski)*.⁶ S-ar putea să și punem lucrul la cale! *Ce sera dans votre famille que je ferai mon apprentissage de vieille fille.*⁷

¹ Uite ce chilipir e să fii tată!

² Sărăcuța e grozav de nefericită.

³ Ascultă, dragă Annette...

⁴ Aranjează-mi afacerea asta și sunt pentru totdeauna al dumitale...

⁵ ...cum îmi scrie vâtaful...

⁶ Stai puțin... Liza (nevasta tânărului Bolkonski).

⁷ ...În familia dumitale îmi voi face eu ucenicia de fată bătrână.